

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 1-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Вухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

**Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal**

№ 1-Son 2026-yil

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Olimov Shirinboy Sharofovich — pedagogika fanlari doktori, professor
(Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo‘yicha direktor
o‘rinbosari)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha
birinchi prorektor).

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrasini o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Dilafuz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Исмадова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrasida dotsenti,
Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (phd)

O‘SMIRLARDA KONSTRUKTIV XULQ-ATVORNI SHAKLLANISHINING IJTIMOIY PSIXOLOGIK OMILLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘smirlik davrida konstruktiv xulq-atvorning shakllanishiga ta’sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar tahlil qilinadi. O‘smirlik davri shaxs rivojlanishining eng murakkab va muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, bu davrda xulq-atvor shakllanishi ijtimoiy muhit, oilaviy munosabatlar, tengdoshlar guruhi va ta’lim muassasalari ta’siri ostida kechadi. Tadqiqotda konstruktiv xulq-atvor tushunchasi, uning destruktiv xulq-atvordan farqli jihatlari va shaxsning ijtimoiy moslashuvidagi ahamiyati yoritib beriladi. Shuningdek, o‘smirlarda ijobiy muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish, empatiya, mas’uliyat hissi, muammolarni tinch yo‘l bilan hal qilish qobiliyatining shakllanishida ijtimoiy-psixologik omillarning roli ko‘rib chiqiladi. Maqolada oila muhitining psixologik iqlimi, ota-onaning tarbiyaviy uslublari, maktabdagi psixologik qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy nazorat mexanizmlarining ahamiyati alohida ta’kidlanadi. Tadqiqot natijalari o‘smirlar bilan ishlovchi pedagog va psixologlar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: o‘smirlik davri, konstruktiv xulq-atvor, ijtimoiy-psixologik omillar, ijtimoiylashuv, oila, tengdoshlar guruhi.

Аннотация. В данной статье рассматриваются социально-психологические факторы формирования конструктивного поведения у подростков. Подростковый возраст является одним из наиболее сложных и значимых этапов развития личности, в котором особенности поведения во многом определяются влиянием социальной среды. В работе раскрывается понятие конструктивного поведения, его отличие от деструктивных форм и значение для успешной социальной адаптации подростков. Особое внимание уделяется роли семьи, межличностных отношений со сверстниками, школьной среды и педагогико-психологической поддержки в формировании позитивных моделей поведения. Анализируются такие факторы, как стиль семейного воспитания, уровень эмоциональной поддержки, социальные установки и ценности, усваиваемые подростком в процессе социализации. Также подчеркивается значение развития коммуникативных навыков, эмпатии, ответственности и способности к конструктивному разрешению конфликтов. Результаты исследования могут быть использованы в практике школьных психологов, социальных педагогов и специалистов, работающих с подростками, с целью профилактики девиантного поведения и формирования социально одобряемых форм активности.

Ключевые слова: подростковый возраст, конструктивное поведение, социально-психологические факторы, социализация, семья, группа сверстников.

Annotation. This article examines the social and psychological factors influencing the formation of constructive behavior in adolescents. Adolescence is a critical stage of personality development characterized by intense psychological changes and increased sensitivity to social influences. The study explores the concept of constructive behavior, its key characteristics, and its distinction from destructive behavioral patterns. Special attention is paid to the role of family environment, peer relationships, and educational institutions in shaping adolescents’ positive behavioral strategies. The article analyzes the impact of parental upbringing styles, emotional support, social norms, and value orientations on adolescents’ social behavior. Furthermore, the importance of developing communication skills, empathy, responsibility, and effective conflict resolution abilities is emphasized as essential components of constructive behavior. The paper highlights the significance of psychological support and preventive measures within the school context aimed at promoting healthy socialization. The findings of the study contribute to a deeper

understanding of adolescent behavior and can be applied in psychological and pedagogical practice to prevent deviant behavior and foster socially acceptable and constructive forms of interaction.

Key words: *adolescence, constructive behavior, social-psychological factors, socialization, family, peer group.*

Kirish. Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida jamiyat taraqqiyoti ko‘p jihatdan yosh avlodning ijtimoiy faolligi, psixologik barqarorligi hamda konstruktiv xulq-atvoriga bog‘liqdir. Ayniqsa, o‘smirlik davri shaxs rivojlanishining muhim va murakkab bosqichi bo‘lib, ushbu davrda xulq-atvorning asosiy yo‘nalishlari shakllanadi. O‘smir shaxsining ijtimoiy muhitga moslashuvi, o‘zini anglash jarayoni, mustaqil qaror qabul qilishga intilishi va ijtimoiy rollarni o‘zlashtirishi aynan shu davrda jadallashadi. Shu sababli o‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllantirish masalasi zamonaviy psixologiya va pedagogika fanlarining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Konstruktiv xulq-atvor shaxsning ijtimoiy jihatdan maqbul, mas‘uliyatli va samarali faoliyat olib borishini ta‘minlaydigan xatti-harakatlar majmuasi bo‘lib, u jamiyat normalariga moslashish, muloqotda ochiqlik, muammolarni tinch yo‘l bilan hal etish, empatiya va o‘z-o‘zini nazorat qilish kabi sifatlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu xulq-atvor turi o‘smirlarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy munosabatlarga kirishishi hamda kelajakdagi hayotiy muvaffaqiyatlari uchun muhim psixologik resurs vazifasini bajaradi. Aksincha, konstruktiv xulq-atvorning yetarli darajada shakllanmaganligi destruktiv, deviant yoki agressiv xatti-harakatlarning paydo bo‘lishiga zamin yaratadi.

O‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorning shakllanishi tasodifiy jarayon emas, balki murakkab ijtimoiy-psixologik omillar ta‘siri ostida kechadi. Oila muhiti, ota-onaning tarbiyaviy uslubi, tengdoshlar guruhi bilan munosabatlar, ta‘lim muassasalaridagi psixologik iqlim, shuningdek, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar ushbu jarayonda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, o‘smirlik davrida ijtimoiy baholarga bo‘lgan sezgirlik va o‘z-o‘zini tasdiqlash ehtiyoji kuchaygani sababli tashqi muhitning psixologik ta‘siri yanada ortadi.

Shu nuqtai nazardan, o‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik omillarini ilmiy jihatdan o‘rganish, ularning mexanizmlarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot o‘smir shaxsining sog‘lom rivojlanishini ta‘minlash, deviant xulq-atvorning oldini olish hamda ijtimoiy moslashuv jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

O‘smirlik davri shaxs rivojlanishidagi eng murakkab va mas‘uliyatli bosqichlardan biri bo‘lib, bu davrda xulq-atvorning konstruktiv yoki destruktiv yo‘nalishda shakllanishi ko‘p jihatdan ijtimoiy-psixologik omillarga bog‘liqdir. Konstruktiv xulq-atvor o‘smirning ijtimoiy moslashuvi, ijobiy munosabatlar o‘rnatishi, muammolarni tinch va samarali hal etishi, mas‘uliyatni his qilishi hamda jamiyat me‘yorlariga ongli ravishda amal qilishi bilan tavsiflanadi. Mazkur muammoni o‘rganishda rus va xorijiy psixolog olimlarning nazariy qarashlari muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Rus psixologiya maktabida o‘smir shaxsining ijtimoiy rivojlanishi va xulq-atvorini tushuntirishda madaniy-tarixiy yondashuv alohida o‘rin tutadi. L.S. Vygotskiy shaxs rivojlanishini ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liq jarayon sifatida talqin qilib, o‘smir xulq-atvorining shakllanishida muloqot, faoliyat va ijtimoiy tajribaning o‘zlashtirilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta‘kidlaydi. Uning fikricha, o‘smirlik davrida ijtimoiy me‘yorlar va qadriyatlar ichkilashtirilib, ular shaxsning ichki regulyatoriga aylanadi. Aynan shu jarayon konstruktiv xulq-atvorning psixologik poydevorini yaratadi.

A.N. Leontevning faoliyat nazariyasiga ko‘ra, shaxs xulq-atvori yetakchi faoliyat orqali shakllanadi. O‘smirlik davrida yetakchi faoliyat sifatida muloqot va ijtimoiy foydali faoliyat namoyon bo‘lib, bu jarayonda o‘smir o‘zini jamiyat a‘zosi sifatida anglay boshlaydi. Leontyev konstruktiv xulq-atvorni shaxsning motivatsion sohasi bilan bog‘lab, ijtimoiy ahamiyatga ega motivlarning ustuvorligi ijobiy xulq shakllarini mustahkamlashini asoslab beradi.

D.B. Elkonin o‘smirlik davrining psixologik xususiyatlarini tahlil qilar ekan, tengdoshlar bilan munosabatlarni shaxs rivojlanishining markaziy omili sifatida ko‘rsatadi. Uning ta‘kidlashicha, tengdoshlar guruhi tomonidan qabul qilinish, ijtimoiy rol va maqomni egallash ehtiyoji o‘smir xulq-atvorining yo‘nalishini belgilaydi. Agar ushbu ehtiyojlar konstruktiv ijtimoiy faoliyat orqali qondirilsa, ijobiy xulq-atvor shakllanadi, aks holda esa destruktiv tendensiyalar yuzaga kelishi mumkin.

Sovet va rus psixologiyasida shaxsning ijtimoiy munosabatlar tizimida shakllanishi masalasini B.G. Ananov ham chuqur o‘rgangan. U shaxsni biologik, psixologik va ijtimoiy omillar birligi sifatida ko‘rib, o‘smirlik davrida tarbiya, oila muhiti va ijtimoiy institutlarning ta‘sirini alohida ta‘kidlaydi. Ananyevga ko‘ra, konstruktiv xulq-atvorni shakllantirish uchun o‘smirning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ijtimoiy-psixologik qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

Xorijiy olimlar tadqiqotlarida ham o‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllantirish muammosi keng yoritilgan. A. Banduraning ijtimoiy o‘rganish nazariyasida xulq-atvor modellashtirish va kuzatish orqali o‘zlashtirilishi asosiy mexanizm sifatida qaraladi. Bandura o‘smirlarning konstruktiv yoki destruktiv xulq-atvori kattalar, tengdoshlar va ommaviy axborot vositalarida namoyon bo‘layotgan xulq namunalariga taqlid qilish orqali shakllanishini asoslab beradi. Ijobiy ijtimoiy modellar bilan o‘zaro ta‘sir konstruktiv xulq-atvorni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

E. Eriksonning psixosotsial rivojlanish nazariyasida o‘smirlik davri “identifikatsiya va rol chalkashligi” bosqichi sifatida tavsiflanadi. Erikson fikricha, o‘smir ijtimoiy rollarni sinab ko‘rish jarayonida o‘z “Men”ini shakllantiradi. Agar bu jarayon ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va ijobiy munosabatlar asosida kechsa, o‘smirda mas‘uliyat, mustaqillik va konstruktiv xulq-atvor rivojlanadi. Aksincha, ijtimoiy rad etilish va tushunmovchilik xulq-atvor muammolarini kuchaytiradi.

J. Koulman va R. Merton kabi sotsiolog va ijtimoiy psixologlar o‘smir xulq-atvorini ijtimoiy struktura va me‘yorlar bilan bog‘liq holda tahlil qilganlar. Ularning tadqiqotlarida ijtimoiy nazorat, me‘yoriy kutishlar va ijtimoiy rollarning aniq belgilanganligi konstruktiv xulq-atvor shakllanishining muhim sharti sifatida ko‘rsatiladi. O‘smir jamiyat tomonidan qo‘llab-quvvatlangan va e‘tirof etilgan xulq shakllarini qabul qilishga moyil bo‘ladi.

G‘arb psixologiyasida pozitiv psixologiya yo‘nalishi vakillari, xususan, M. Seligman va K. Peterson o‘smirlik davrida kuchli jihatlar va ijobiy fazilatlarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratadilar. Ularning yondashuviga ko‘ra, empatiya, ijtimoiy mas‘uliyat, muammolarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalari shakllantirilsa, o‘smirning xulq-atvori barqaror ijobiy yo‘nalishda rivojlanadi.

Umuman olganda, rus va xorijiy olimlar tadqiqotlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllanishi ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u ijtimoiy muhit, oila, tengdoshlar guruhi, ta‘lim muassasasi hamda ommaviy madaniyat ta‘siri ostida kechadi. Mazkur omillarning uyg‘un va ijobiy ta‘siri o‘smir shaxsida ijtimoiy maqbul, mas‘uliyatli va konstruktiv xulq-atvorni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorning shakllanishi ko‘p omilli va murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon bo‘lib, u shaxsning individual xususiyatlari bilan bir qatorda tashqi ijtimoiy muhitning ta‘siri orqali namoyon bo‘ladi. O‘smirlik davrida psixologik beqarorlik, emotsional o‘zgaruvchanlik va mustaqillikka intilish kuchaygani sababli xulq-atvorning konstruktiv yoki destruktiv yo‘nalishda rivojlanishi asosan ijtimoiy muhit tomonidan belgilanadi. Shu jihatdan qaraganda, ijtimoiy-psixologik omillar konstruktiv xulq-atvorning asosiy determinantlari sifatida namoyon bo‘ladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, oila muhitining psixologik iqlimi o‘smir xulq-atvorining shakllanishida yetakchi omil hisoblanadi. Ota-onalar tomonidan ko‘rsatiladigan emotsional qo‘llab-quvvatlash, o‘zaro hurmat va muloqotga asoslangan tarbiya uslublari o‘smirlarda mas‘uliyat, o‘zini boshqarish va muammolarni konstruktiv hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Aksincha, autoritar

yoki befarq munosabat ustun bo‘lgan oilalarda o‘smirlarning agressivlik, qarshilik ko‘rsatish yoki ijtimoiy chekinish kabi destruktiv xulq-atvor shakllariga moyilligi ortadi. Bu holat konstruktiv xulq-atvorning shakllanishi oilaviy munosabatlarning sifatiga bevosita bog‘liqligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, tengdoshlar guruhi bilan bo‘lgan munosabatlar o‘smirlik davrida alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijobiy ijtimoiy yo‘naltirilgan guruhlarga mansublik o‘smirlarda hamkorlik, empatiya va ijtimoiy mas‘uliyat hissini kuchaytiradi. Biroq salbiy yo‘nalishga ega norasmiy guruhlar o‘smirlarning xulq-atvorida destruktiv modellarni mustahkamlab, konstruktiv faoliyatni cheklab qo‘yishi mumkin. Shu bois, tengdoshlar ta‘siri ikki tomonlama xarakterga ega bo‘lib, u o‘smir shaxsining ijtimoiy rivojlanishida muhim, ammo ehtiyotkorlik bilan boshqarilishi lozim bo‘lgan omil sifatida qaraladi.

Muhokama jarayonida ta‘lim muassasalarining ham konstruktiv xulq-atvorni shakllantirishdagi o‘rni alohida ta‘kidlandi. Maktabdagi psixologik iqlim, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi ishonchli munosabatlar, shuningdek, tarbiyaviy va psixoprofilaktik dasturlarning mavjudligi o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvini yengillashtiradi. Ayniqsa, maktab psixologlari tomonidan olib boriladigan ijtimoiy-psixologik treninglar va maslahatlar o‘smirlarda muloqot madaniyatini, stressga chidamlilikni va konfliktlarni konstruktiv tarzda hal etish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy axborot makonining, xususan, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining ta‘siri ham konstruktiv xulq-atvor shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ijobiy mazmundagi axborotlar, motivatsion kontent va ijtimoiy mas‘uliyatni targ‘ib qiluvchi materiallar o‘smirlarda konstruktiv fikrlashni qo‘llab-quvvatlasa, salbiy yoki agressiv kontent xulq-atvorning buzilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli o‘smirlarda tanqidiy fikrlash va axborot xavfsizligi ko‘nikmalarini shakllantirish muhim vazifalardan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllantirish yagona omil bilan emas, balki oila, tengdoshlar, ta‘lim muassasalari va keng ijtimoiy muhitning o‘zaro uyg‘un ta‘siri orqali amalga oshadi. Ushbu omillarni kompleks yondashuv asosida o‘rganish va amaliyotga joriy etish o‘smirlarning sog‘lom ijtimoiylashuvi hamda jamiyatda faol va mas‘uliyatli shaxs sifatida kamol topishini ta‘minlaydi.

Xulosa. O‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllanishi murakkab, ko‘p qirrali va uzluksiz ijtimoiy-psixologik jarayon bo‘lib, u shaxs rivojlanishining biologik, psixologik va ijtimoiy omillari o‘zaro uyg‘unlashuvi natijasida yuzaga keladi. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlik davrida xulq-atvorning konstruktiv yo‘nalishda shakllanishi, avvalo, ijtimoiy muhitning sifatiga, oila va ta‘lim muassasasidagi psixologik iqlimga, tengdoshlar guruhi bilan munosabatlarning mazmuniga hamda shaxsning o‘zini anglashi va ijtimoiy identifikatsiyasiga bevosita bog‘liqdir.

Rus psixologlari tomonidan ishlab chiqilgan madaniy-tarixiy va faoliyat yondashuvlari o‘smir xulq-atvorini jamiyat bilan faol o‘zaro ta‘sir jarayonida shakllanuvchi hodisa sifatida asoslab beradi. Xususan, ijtimoiy tajribaning ichkilashtirilishi, ijtimoiy ahamiyatga ega motivlarning ustuvorligi va muloqot jarayonida o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalarining rivojlanishi konstruktiv xulq-atvorning psixologik mexanizmlarini tashkil etadi. Shu bilan birga, tengdoshlar bilan o‘zaro munosabatlarda ijobiy rollarni egallash va ijtimoiy maqomga erishish ehtiyoji o‘smirning xulq-atvor tanloviga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi.

Xorijiy tadqiqotlar esa konstruktiv xulq-atvorni shakllantirishda ijtimoiy o‘rganish, identifikatsiya va ijobiy modellarning ahamiyatini alohida ta‘kidlaydi. O‘smirlar kattalar va tengdoshlar tomonidan namoyon etilayotgan xulq-atvor namunalarini kuzatish va ularga taqlid qilish orqali ijtimoiy maqbul xulq shakllarini o‘zlashtiradilar. Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, qabul qilinish va e‘tirof etilish esa o‘smirda mas‘uliyat, empatiya va ijtimoiy faollik kabi konstruktiv fazilatlarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllantirish tasodifiy jarayon emas, balki maqsadga yo‘naltirilgan tarbiyaviy va ijtimoiy-psixologik ta‘sirlar natijasidir. Oila, maktab, tengdoshlar muhiti va jamiyatning uyg‘un hamkorligi

asosida tashkil etilgan profilaktik va rivojlantiruvchi ishlar o‘smir shaxsida ijtimoiy mas’uliyat, ijobiy munosabatlar va barqaror konstruktiv xulq-atvorni shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Bandura, A. Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Prentice Hall. 1986. 617 b. – Klassik asar bo‘lib, ijtimoiy-kognitiv nazariya orqali xulq-atvor shakllanishi va ijtimoiy ta’sir mexanizmlari tahlil qilingan.

2. Selivanova, O. A. Конструктивное поведение несовершеннолетних в проблемных ситуациях / Constructive Behavior of Minors in Problematic Situations. Tyumen State University Repository (elektron). — URL: elib.utmn.ru, 2025. – Tadqiqotda o‘smirlarning konstruktiv xulq-atvori va stress omillariga moslashuvi tahlil qilinadi.

3. Cairns, R. B., et al. The Psychology of Adolescence. National Center for Biotechnology Information (NCBI) publication, 2011. – O‘smirlar xulq-atvoridagi impuls nazorati, ijtimoiy munosabatlar va tajriba almashinuvi psixologiyasi yoritiladi.

4. Авдулова, Т. П. Психология подросткового возраста. — RUS: Rus pedagogik psixologiya bo‘yicha o‘quv qo‘llanma, “Академия”, Moskva, 2012. – O‘smir davridagi ijtimoiy-psixologik rivojlanish va xulq-atvor masalalari batafsil tushuntirilgan.

5. Vaqqosova, N. O‘smirlik davrida agressiv xulq-atvorni shakllanishi. Science and Education Scientific Journal, Vol. 6, Issue 11, 2025. – O‘smirlarda xulq-atvorning ijtimoiy va psixologik faktorlariga bag‘ishlangan maqola

6. Kushakova, N. N., Mamatova, R. O‘SMIR QIZLARDA AGRESSIV XULQ-ATVOR NAMOYON BO‘LISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Journal of Uzbekistan’s Development and Research, 2025. – Ijtimoiy-psixologik omillar ta’siri bilan agressiv xulq-atvor namoyon bo‘lishi tahlil qilingan

7. Asilova, S. X., Ismoiljonova, S. O‘SMIRLARDA SALBIY XULQ-ATVOR NAMOYON BO‘LISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. University Research Base, 2024. – O‘smirlarning salbiy xulq-atvori psixologik xususiyatlari va oldini olish yo‘llari.

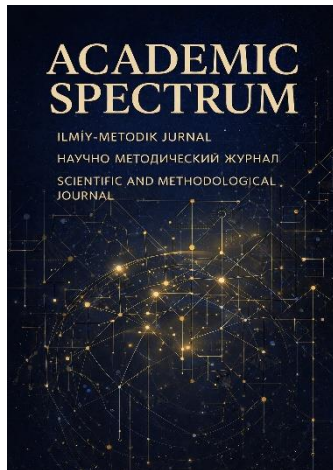
8. Raximova, M. X. Bolalar va o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvi: psixologik yondashuvlar. The latest pedagogical and psychological innovations in education, 2024. – Ijtimoiy moslashuv va psixologik omillar.

MUNDARIJA:			
Nazarov Akmal Mardonovich		Talabalarda kreativ va innovatsion ilmiy faoliyatning psixologik jihatlari	6
Rustamov Shuxratovich	Shavkat	Talabalarni innovatsion kompetenligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	10
Ostanov Sharifovich	Shuxrat	Art-terapiya metodlari yordamida talaba-yoshlarning kreativ fikrlash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishning psixologik asoslari	14
Axmadov Rahmat o'g'li	Nazirjon	O'smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllanishining ijtimoiy psixologik omillari	19
Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li		Sud psixologik ekspertizasida shaxsning emotsional holatini baholash	24
Axtamova G'ayratovna	Ferangiz	O'smirlik davridagi destruktiv xulq-atvorni psixoprofilaktika qilish va kreativlikni faollashtirishga yo'naltirilgan psixologik yondashuvlar	30
Ashrapov Namoz o'g'li	Nodirbek	O'smirlarda kognitiv rivojlanishning ijtimoiy-psixologik determinantlari va ularning shaxsiy rivojlanishdagi o'rni	35
Hamroyev Jasur		Talabalari o'rtasida sun'iy intellekt vositalari yordamida kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish	40
Axmedova Rahmat qizi	Zarina	Loyihaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash mexanizmini takomillashtirish	44
Khakimov Shodieich	Shukhrat	Methods of studying the military servant and the military team	49
N.Z.Jumayev		Raqamli davrda ijtimoiy media va sun'iy intellektning yoshlar ruhiy salomatligiga ta'siri	56
Sharopov Suxrob Shodi o'g'li		Talabalarni kognitiv va metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari	60
Boboqulova Komil qizi	O'g'iloy	Shaxslararo manipulyatsiya va nazorat mexanizmlari: emotsional ekspluatatsiyaning psixologik asoslari	64
Saidova Nu'monovna	Nodira	Yoshlar kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda pedagogik psixologiyaning roli	68
Bobojonova Husniddin qizi	Dilnura	Dezadaptatsiyalashgan o'smirlarda adaptatsiya jarayoni rivojlanishining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari	73
Абдужабборов Тохиржон Курбанович		Особенности течения и лечения atopического дерматита в зависимости от возраста по данным наблюдений в андижанской области	78

Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich Narzullayeva Iroda Jaloliddin qizi	Tijorat banklarida investitsiyalarni jalb etishda xorij tajribasi	82
Nurmuxammedova Nilufar Alijon qizi Temirova Mashhuraxon Muhammadaminovna	O‘zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o‘tish bosqichida xotin-qizlar liderlik faoliyatini rivojlantirishning huquqiy asoslarining mustahkamlanishi	89
Maxmudova Zulfiya Mexmonovna	Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	92
Sanoyeva Mohigul Odil qizi	Klassik pedagogik merosni modernizatsiya qilishning zamonaviy talablari va ularni ta’lim amaliyotiga joriy etish mexanizmlari	103
Xolmirzayeva Mushtariybegim U. Abdullayev	Bobi oliy: usmonli davlatining boshqaruv markazi va evolyutsiyasi	107
Dilmurodov Elyorjon Ilg'or o'g'li	Civil society and globalization: the harmony of national values and modern trends	110
Eshpo'latova Xilola Davron qizi	Fransuz tilini o'rganish jarayonida audiovizual materiallar yordamida talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirish	116
Abdusalimova Zukhraxon Bakhtiyor qizi	Teaching methodology of the uzbek language for the foreign students	119
Abdullayeva Dildora Muhiddin qizi	Frazeologik sinonimlarning struktur turlari	122
Panaeva Sarbinaz Uzaqbergenovna	Insonlar orasida fabbing (phubbing) holatining paydo bo‘lishi va uning ijtimoiy-psixologik oqibatlarini	125
Toshturdiyev Nurbek Nurali o‘g‘li	Jadid ziyolilarining hayot tarzi va ijtimoiy mas’uliyat hissi: ma’rifat va fidoyilik omillari	130
Uzoqova Gulzoda	Konstitutsiya – erkin va farovon hayot garovi	134
Xilola Xolikova Gulamovna, Siroj Nematov G‘ulom o‘g‘li,	Maktab muhitining o‘quvchilar emotsional holatiga psixologik ta’siri	137
Sultonmurod Mamasoliyev Olimjon o‘g‘li	Psychological benefits of gamified bilingual learning: a meta-analysis of motivation and well-being	141
Qodriqulova Fotima Ulug‘bek qizi	Azot fiksatsiyasi va innovatsiyalar: yasmiq yetishtirishning yangi bosqichi	146
Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna	Turkiy adabiyotda shaxs kamoloti: Hofiz Xorazmiy didaktik qarashlari misolida pedagogik model	150
Obidova O.	Ta’lim psixologiyasi nuqtayi nazaridan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’siri	154
Xasanova Nazokat Shavkatbek qizi	Inson huquqlarini xalqaro himoya qilish mexanizmlari	159
Abdug‘ofurov Muhammadqodir	Milliy me’morchilik uslublarida zamonaviylik va restavratsiya muammolari	163

Olimova Sarvara Sobitxon qizi		Nogironligi bo'lgan shaxslarning kutubxonalar orqali ijtimoiy integratsiyasi va madaniy hayotga qo'shilishi	166
Jamaldinov Sarvar Azimjanovich		Raqamli ta'lim jarayonlarini o'rgatishning bo'lajak pedagoglar tarbiyaviy faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati	171
Olimova Sarvaraxon Sobitxon qizi		Sensorinevral eshitish nuqsoniga ega bolalarda rivojlanish dinamikasi: tibbiy va pedagogik qarashlar	176
Mamatqulov Botir		The interpretation of personal tragedy in the short stories of nazar eshonqul	181
Bobokalonov Rajab Ostonovich		Tibbiy terminlarda lisoniy lakuna hodisasi	188
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	“Tolerantlik” tushunchasining mazmun mohiyati	191
Iskandarov Abdug'aniyevich	Sherzod		
Туйбаева Бахтияровна	Саида	Психологические механизмы самозащиты студентов	194
Tursunbayeva Durdonaxon qizi	Adxamjon	Atrof-muhitni muhofaza qilishning zamonaviy konsepsiyalari: muammo va yechimlar	198
Ismoilova Saidali qizi	Zulayho	Umumta'lim maktablarida xulqi og'ishgan o'quvchilarning shaxs xususiyatlarini kompleks diagnostika qilish	203
Masharipova Rahimovna	Saida	Zamonaviy oilalarda emotsional intellektni boshqarishning ijtimoiy- psixologik mexanizmlarini ishlab chiqish	208
Abdujobborova Rayhona Adhamjonqizi		Xotira turlaridan qanday qilib samarali foydalanish kerak.o'quvchilar uchun praktik tafsiyalar	212
Arslanova Aleksandrovna	Dilnoza	Nutqiy rivojlanish bilan mantiqiy fikrlash o'rtasidagi bog'liqlik: lingvistik kompetensiya.	216
Mirzayev Xasanjon o'g'li	Ismoiljon		
Xasanova Kumushbek qizi	Aziza	Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar	219
Xolboyev Axmadillo o'g'li	Izzatillo	Talabalarning akademik muaffaqiyatiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning tahlili: o'zini- o'zi tartipka solish strategiyalari	223
Кабулов Толыбаевич	Саулат	Основные принципы и теория преподавания русскому языку и литературе	226
Saitova Komila G'ulom qizi		Stressga chidamlilikning psixologik determinantlari: ong, iroda va emotsional o'zini boshqarishning o'zaro aloqasi	231
Ro'ziyeva Sitora qizi	Odil	Nega ingliz tili dunyo tili hisoblanadi?	234
To'ychiyeva Sherquzi qizi	Madinaxon	Mustaqil ta'lim metodlarining o'quv motivatsiyasiga ta'siri	237
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	Kimyoning kriminalistikadagi o'rni	240

To‘rayeva Gulnora Nosirovna			
Qudratova Bahromovna	Nozima	Tog‘ay Murod asarlarining til xususiyatlari	244
Pak Aleksandrovna Qurbonova Mamat qizi	Diana Zamira	Yangi O‘zbekistonda ota-onalar universitetining maktabgacha ta‘limdagi tarbiyaviy funksiyalarini kengaytirish mexanizmlari: muammolar va yechimlar	248
Abdullayeva Madinaxon Alisher qizi		Inglizcha varvarizmlarning o‘zbek tilidagi genderga xos qo‘llanish xususiyatlari	251
Ibrohimova Vahobjonovna	Halima	Mamlakatimizda yoshlarning internet tarmogidan tog'ri fodalanishini nazorat qilish	254
Soliyev Sobirovich	Ilhomjon	Eshitish nuqsoni bo‘lgan bolalarda nutq rivojlanishining logopedik asoslari	258
Akmalova Akmal qizi	Bahora	Erta bolalik davrida ijtimoiy-emotsional va psixologik rivojlanish	261
Alimjonova Fazliddin qizi	Sabina	Vatan himoyasi - jasorat ifodasi	265
Ganjiyev Furqatovich	Feruz	Globalashuv davrida agressiv o‘smirlar jamiyatga moslashishining ijtimoiy-psixologik determinantlari	269
Zuxriddinova Dilshodbek qizi	Risola	Tuban suvo‘tlarining ekologiyadagi ahamiyati	274
Ibodulloyev Sheraliyevich	Nurali	Integrativ yondashuv asosida otmlarida ta‘lim sifatini boshqarish samaradorligini oshirish omillari	278
Umirbekova Kenesbaevna	Nasiba	Axborot globalashuv jarayonida o‘smirlarning O‘z-o‘zini anglash transformatsiyasi jarayonlarini shakllantirishga ta‘sir etuvchi omillar tahlili	282
Yarashov Lazizovich	Azizbek	Correlation analysis of factors of social psychological competence of forensic psychologist expert	286
Ondayev Shuhrat Hasanovich		Profilaktika inspektorlarida kasbiy deformatsiyaning oldini olishning psixologik xususiyatlari	294
Narmuradova Uktamovna	Rayhon	Jinoyat sodir etishda affekt holatining psixologik va huquqiy bahosi	298
Jumayeva Elmurodovna	Laylo	Pedagogik jarayonda nutq texnikasining ta‘lim samaradorligiga ta‘siri	301

“ACADEMIC SPECTRIUM” ILMIY METODIK JURNALI UCHUN MAQOLALARNI RASMIYLASHTIRISH TALABLARI

“ACADEMIC SPECTRIUM” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “ACADEMIC SPECTRIUM” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o’zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.

2. E’lon qilinadigan maqolalarga bo’lgan asosiy talablar:

✚ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;

✚ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro’yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 3-8 betgacha;

✚ maqola nomi, annotatsiya (50-60 ta so’z) va tayanch so’zlar (8-10 ta) ingliz, o’zbek va rus tillarida keltiriladi.

3. Maqola boshida mavzu, muallifning F.I.O. (to’liq yozilishi

kerak), mualliflar bir nechta bo’lsa, ularning har biri haqida to’liq ma’lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko’rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo’llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro’yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e’lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.

4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 12 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o’ng tomon 2 sm.

5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo’lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarning to’liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.

6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro’yxatda ko’rsatiladi. Matn ichidagi ko’chirmadan so’ng iqtibos olingan asarning ro’yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o’rinda kitob, to’plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to’liq nomi, nashr ko’rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko’rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko’rsatiladi.

7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Antiplagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.

8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo’lsa, barcha savol va e’tirozlar bo’yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.

9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo’lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezislari va ma’ruzalari chop etilmaydi. E’lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko’chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.

10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o’zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko’rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o’zgartirishlar kiritishga haqlidir.

12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko’rib chiqilmaydi.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: <https://fanistiqbollari.uz>
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.
Buxoro, 2026. № 1-Son.